

รวมใจจิตอาสา สานต่อพุทธศิลป์ “เรือพระ” ประเพณีวัฒนธรรมชาว
ใต้ของวัดควนสุบรรณ ตำบลควนสุบรรณ อำเภอนาสาร
จังหวัดสุราษฎร์ธานี*

UNITING THE VOLUNTEER SPIRITS TO CONTINUE THE BUDDIST
ART OF “RUEA PHRA” SOUTHERN CULTURE TRADITIONS OF
KHUANSUBAN TEMPLE KHUANSUBAN SUB-DISTRICT,
NASAN DISTRICT, SURATTHANI PROVINCE

วงศ์สิริ เรืองศรี

Wongsiri Rueangsri

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

E-mail: pinky_sa@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องนี้นำเสนอข้อค้นพบเรื่องรวมใจจิตอาสา สานต่อพุทธศิลป์ “เรือพระ” ประเพณีวัฒนธรรมชาวใต้ของวัดควนสุบรรณ ตำบลควนสุบรรณ อำเภอนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี เรือพระวัดควนสุบรรณแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคใต้ ที่นำศิลปกรรม จิตรกรรมมาสะท้อนถึงภูมิปัญญาและการถ่ายทอดเชิงพุทธศิลป์ที่สื่อถึงประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางศาสนา จิตวิญญาณ และเป็นศูนย์รวมใจของพุทธศาสนิกชน โดยอาศัยศรัทธา (ความเชื่อ) ปสาทะ (ความเลื่อมใส) และสปปายะ (เกื้อหนุน) ในการสืบทอดและสืบสานการทำเรือพระ ในการประดิษฐ์สร้างสรรค์ผสมผสานระหว่าง “ศิลปะกับวัฒนธรรม” และนำ “พุทธศิลป์” เชื่อมโยงพระพุทธศาสนา หรือเรียกว่า “มรดกมุขปาฐะกับความเชื่อเชิงมายาคติของ

*Received 26 December 2022; Revised 31 December 2022; Accepted 31 December 2022

ประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา” โดยนำ “พุทธธรรม” มาประกอบสร้างด้านพิธีกรรมที่แสดงถึงการบูชาด้วยความตั้งใจ และความบริสุทธิ์ต่อตัวแทนพระพุทธองค์ ทั้งนี้เรือพนมพระถือเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่รวมจิตวิญญาณของคนใต้ เป็นปรากฏการณ์ให้เห็นถึงความเจริญงอกงามทั้งทางกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม สุนทรียะ และพลวัตทางศิลปะวิทยาการในการสรรค์สร้างจากมรดกทางภูมิปัญญาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าควรค่าแก่การอนุรักษ์ สืบสานปณิธาน และเผยแพร่มรดกทางวัฒนธรรมให้เป็นเอกลักษณ์ของคนใต้ให้คงดำรงอยู่ ดังที่วัดควนสุบรรณใช้จุดเริ่มต้น “บวร” รวม “พลตลากลากเรือพระ” เหล่าขุนพลที่มีความศรัทธารวมใจจิตอาสาในการขับเคลื่อนเรือพระ เป็นการส่งต่อมรดกภูมิปัญญาทางประเพณีและวัฒนธรรมระหว่าง “ชุมชน” “วัด” “โรงเรียน” ที่มีการพึ่งพาอาศัย ความผูกพัน ความเชื่อมโยงสัมพันธ์ และความศรัทธา

คำสำคัญ: รวมใจจิตอาสา, พุทธศิลป์, พุทธธรรม, เรือพระ, ประเพณีวัฒนธรรมชาวใต้

Abstract

This academic article presents the findings on the collective spirit of volunteerism. Continuing the Buddhist art of "Buddha Boat", a southern cultural tradition of Wat Khuan Suban Khuan Suban Sub-district, Na San District, Surat Thani Province. Phra Wat Kuan Suban's boat shows the identity of the southern local culture. that brings art Painting reflects the wisdom and the transmission of Buddhist art that conveys the history of Buddhism. There are monks as religious, spiritual leaders and centers of the Buddhist community. By relying on faith (belief), Pasada (belief) and Sappaya (support) in the inheritance and continuation of the making of the Buddha image. in inventing a combination of "Art and culture" and bringing "Buddhist art" to connect Buddhism, known as "Oral heritage and mythical beliefs of the history of Buddhism". By bringing "Buddha Dharma" to create the ritual that represents worship with intention and purity to the representative of the Lord Buddha The Phanom Phra boat is considered a cultural intangible heritage

that combines the spirit of the southern people. It is a phenomenon that shows the growth of physical, intellectual, emotional, social, aesthetic and the dynamics of art and technology in creating from intellectual heritage to cultural heritage that is worth preserving, continuing the aspirations, and disseminating cultural heritage as a unique identity of the southern people for existence. As Wat Khuan Suban used as the starting point, "Baworn" gathered "Polton to drag the monk's boat." It is the passing on of heritage, wisdom, tradition and culture between "*communities*", "*temples*", and "*schools*" that have dependencies, ties, and relations. and faith.

Keywords: Uniting the Volunteer Spirits, Buddhist Art, Buddha Dharma, Ruea Phra, Southern Culture Tradition

บทนำ

ประเพณีชักพระหรือลากพระเป็นประเพณีท้องถิ่นของชาวไทยที่ยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างยาวนานมาตั้งแต่สมัยศรีวิชัยในพุทธศตวรรษที่ 11 เป็นประเพณีที่สืบเนื่องด้วยพุทธศาสนาซึ่งจะมีขึ้นหลังจากวันมหาปวารณา หรือวันออกพรรษา 1 วัน ซึ่งตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 โดยพุทธศาสนิกชนพร้อมใจกันอาราธนา พระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนบุษบกที่วางอยู่เหนือเรือ รถ หรือล้อเลื่อน หรือเรียกว่า “เรือพระ” แล้วแห่แหนชักลากไปตามลำน้ำ หรือตามถนนหนทาง ท้องถิ่นใดอยู่ริมน้ำหรือมีลำคลองก็มีการชักพระทางน้ำ หากห่างไกลลำคลองก็มีการพระทางบก (สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2542) เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้สักการบูชาและถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ประเพณีนี้สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นในประเทศอินเดียตามลัทธิศาสนาพราหมณ์ที่นิยมเอาเทวรูปแห่แหนในโอกาสต่าง ๆ เพื่อความเป็นสิริมงคลและอำนวยการให้อยู่สุขเป็นสุข ซึ่งต่อมาพุทธศาสนาได้นำเอาคติความเชื่อดังกล่าวมาปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับมิตติความเชื่อของพุทธศาสนา หลังจากพระพุทธองค์ทรงตรัสรู้และประกาศศาสนา ออกผนวชได้ 6 พรรษา พระองค์ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ มีพระประสงค์จะแสดงธรรมโปรดพุทธมารดา จึงได้เสด็จขึ้นไปแสดงพระอภิธรรมบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ นับเป็นเวลาในเมืองมนุษย์ได้ 3 เดือน นับว่าจำพรรษาที่ 7

บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 อันเป็นวันสุดท้ายของพรรษา พระพุทธองค์ได้เสด็จกลับมนุษยโลกถึงประตูนครสังกัสสะตอนเช้าตรู่ของวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งเป็นวันออกพรรษา พุทธศาสนิกชนที่ทราบมารับเสด็จพร้อมกันเตรียมภัตตาหารไปถวาย แต่เนื่องจากพุทธศาสนิกชนที่มารับเสด็จมีจำนวนมากจึงไม่สามารถจะเข้าไปถวายภัตตาหารถึงพระพุทธองค์ได้ทั่วถึง จึงจำเป็นต้องเอาภัตตาหารหอบไปไม้ส่งต่อ ๆ กันเข้าไปถวายด้วยความตั้งใจ ความบริสุทธิ์ แรงอธิษฐานและอภินิหารแห่งพระพุทธองค์ภัตตาหารเหล่านั้นไปตกในบาตรของพระพุทธองค์ทั้งสิ้น เพื่อเป็นการแสดงถึงความปิตินต์ได้อัญเชิญพระพุทธองค์ขึ้นประทับบนบุษบกที่เตรียมไว้แล้วแห่แหนกันไปยังที่ประทับของพระพุทธองค์ ครั้นเลยพุทธกาลมาแล้วและมีพระพุทธรูปซึ่งเป็นตัวแทนของพระพุทธองค์ พุทธศาสนิกชนจึงนำเอาพระพุทธรูปยกแห่แหนสมมติแทนพระพุทธองค์ ซึ่งจะกระทำกันในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี สืบมาเป็นประเพณีลากพระในปัจจุบัน (อุดม เขยกิจวงศ์, 2545)

ประเพณีลากพระหรือชักพระได้ถ่ายทอดมาถึงประเทศไทยในบริเวณภาคใต้ นับตั้งแต่ครั้งภิกษุชาวจีนชื่ออึ้งจิ้งได้จาริกผ่านคาบสมุทรมลายู เพื่อไปศึกษาศาสนาในอินเดียเมื่อปี พ.ศ. 2114-2138 ก็ได้เห็นประเพณีการลากพระของชาวเมือง “โฮลิ่ง” อันเป็นชื่อเดิมของเมืองนครศรีธรรมราช จึงได้บันทึกไว้ว่า “พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งมีคนแห่แหนนำมาจากวัด โดยประดิษฐานจากรถหรือบนแคร่มีพระสงฆ์และฆราวาสหมู่ใหญ่ แวดล้อมมา มีการตีกลองและบรรเลงดนตรีต่าง ๆ มีการถวายของหอมดอกไม้ และถือธงชนิดต่าง ๆ ที่ทอแสงในกลางแดด พระพุทธรูปเสด็จไปสู่หมู่บ้านด้วยวิธีดังกล่าวนี้ ภายใต้เพดานกว้างขวาง” จากหลักฐานในจดหมายเหตุของภิกษุอึ้งจิ้งนี้ ทำให้เชื่อว่าประเพณีลากพระในภาคใต้มีมาแล้วตั้งแต่สมัยศรีวิชัย เนื่องจากช่วงสมัยนั้นพื้นที่ภาคใต้อยู่ภายใต้อารยธรรมศรีวิชัย (บุญชู ยืนยงสกุล, 2547) ประเพณีชักพระ-ทอดผ้าป่าของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีต ซึ่งมีหลักฐานให้เห็นชัดเจนในสมัยอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งมีศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองในทุกด้านโดยเฉพาะด้านพระพุทธศาสนาที่เป็นแหล่งอารยธรรมมีอิทธิพลต่อเมืองอื่น ๆ ต่อมาความเจริญได้ขยายไปยังพื้นที่อื่น ๆ ประเพณีชักพระจึงได้แพร่ขยายทั่วพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2565) ในการแห่เรือพระเป็นการนำเรือ หรือรถ หรือล้อเลื่อนที่ประดิษฐ์ตกแต่งเป็นรูปเรือวางบุษบก หรือเรียกว่า “นม” “ยอดนม” หรือ “นมพระ” สำหรับอาราธนาพระพุทธรูปขึ้น

เฉกเช่น เรือพระวัดควนสุบรรณ ที่มีจุดเริ่มต้นเกิดจากกุศโลบายของพระครูสังฆรักษ์วิสุทโชติญาโณ อดีตเจ้าอาวาสวัดควนสุบรรณ อดีตเจ้าคณะตำบลควนสุบรรณ เนื่องจากสภาพวัดเสื่อมโทรม ญาติโยมเข้าวัดค่อนข้างน้อย จึงคิดหาวิธีให้ญาติโยมเข้ามาช่วยเหลือและอุปถัมภ์วัด โดยเฉพาะในเรื่องจิตอาสาในการเข้ามาทำกิจกรรมใด ๆ โดยไม่มุ่งหวังผลประโยชน์จากวัด เช่น การทำความสะอาดวัด การซ่อมแซมอาคาร ด้วยเหตุนี้จึงนำวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี มาเป็นศูนย์รวมใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบของ “งานประเพณีชักพระ” การสร้างรถพระ หรือเรือพระ โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางซึ่งเริ่มจากคำว่า “บวร” ที่รวม “พลตลลภเรือพระ” เป็นการส่งต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมระหว่าง “ชุมชน” “วัด” กับ “โรงเรียน” ที่มีการพึ่งพาอาศัย ความผูกพัน ความเชื่อมโยงสัมพันธ์ และความศรัทธาที่ยาวนาน ทำให้ชุมชนพร้อมใจรวมตัวกันจากแรงศรัทธาที่มีในการร่วมแรงร่วมใจในสร้าง “เรือพระ” ซึ่งชุมชน โรงเรียน และปราชญ์ชาวบ้าน ได้เข้ามามีส่วนร่วมทุกกระบวนการเริ่มตั้งแต่การประชุมวางแผน การแก้ไขปัญหา ระว่างการทำเรือพระเกิดเป็นกิจกรรมในชุมชน จนกระทั่งเรือพระเสร็จสมบูรณ์ เรียกได้ว่า “รวมใจจิตอาสาสร้างเรือพระวัดควนสุบรรณ” นอกจากนี้ วัดควนสุบรรณได้รับรางวัลจาก การประกวดรถพนมพระ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2557 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2565) สำหรับจุดเด่น

ของเรือพระวัดควนสุบรรณ คือ มีลวดลายกนกโบราณ ผสมผสานกับรูปสัตว์ในวรรณคดี คือ พญาครุฑและหงส์ โดยช่างฝีมือในอำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี และยังได้รับการยอมรับว่า เป็นองค์กระคุณธรรมที่เข้าร่วมประกาศเจตนารมณ์ความร่วมมือการขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรม ในงานสมัชชาคุณธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. 2563 ดังนั้น การรวบรวมของดิग्ภูมิปัญญาชุมชนเข้ามาผนวกรวมอยู่ในเรือพระเพื่อสร้างเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ชนบทรรมนิยมประเพณีพื้นบ้านที่สำคัญ และสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของสมบัติทางปัญญาที่มีอยู่จนเกิดเป็นความภาคภูมิใจ ขยายไปต่อสังคมภายนอกได้รับรู้ถือเป็นนิมิตหมายอันดี โดยในบทความนี้ผู้เขียนได้รวบรวมและเรียบเรียงเรื่องราวเกี่ยวกับเรือพระ ได้แก่ พระพุทธศาสนาเชื่อมโยงสู่ประเพณีชักพระที่เป็นรากเหง้าของชาวนาใต้ “พุทธศิลป์” “พุทธธรรม” จิตวิญญาณของเรือพระ ฉากทัศน์การพัฒนาที่อยากเห็นกับประเพณีที่กำลังเลือนหาย และรวมใจจิตอาสา สานต่อพุทธศิลป์ “เรือพระ” วัฒนธรรมประเพณีชาวนาใต้ ทั้งนี้ผู้เขียนได้รวบรวมปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสานต่อพุทธศิลป์ และสืบสานปณิธานวัฒนธรรมประเพณีชาวนาใต้ “เรือพระ” ซึ่งเห็นว่าประเพณีลากพระมีความสำคัญที่ยังคงรักษารูปแบบของประเพณีอันดีงามที่เชื่อมโยงถึงวิถีความเชื่อและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ได้รวบรวมนำเสนอในบทความนี้

พระพุทธศาสนาเชื่อมโยงสู่ประเพณีและวัฒนธรรมชักพระที่เป็นรากเหง้าของชาวนาใต้

ประเพณีลากพระหรือชักพระ เชื่อกันว่า ตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 8 จนถึงขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 รวมเวลา 3 เดือน เป็นเวลาที่พระพุทธเจ้าเสด็จขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และมาถึงแรม 1 ค่ำ เดือน 11 เป็นวันที่พระพุทธองค์เสด็จลงมาสู่มนุษยโลก พุทธศาสนิกชนที่ทราบต่างก็พากันไปเฝ้าต้อนรับด้วยความยินดีและทำการสักการบูชา นำพระพุทธองค์ไปสู่ที่ประทับ ในการนำเสด็จพระพุทธองค์ไปสู่ที่ประทับนั้นได้จัดทำบุษบกสำหรับพระพุทธเจ้าประทับ แล้วนำขบวนแห่กันไปกลายเป็นประเพณีลากพระมาจนบัดนี้ จากพลวัตการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยได้มีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสมัยนิยมแต่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์เฉพาะตนในแต่ละท้องถิ่นโดยขึ้นอยู่กับความเชื่อ ความศรัทธา และขนบธรรมเนียมที่ยึดถือปฏิบัติกันมา ซึ่งประเพณีแห่เรือพระ หรือประเพณีลากพระนั้น

เป็นประเพณีที่พุทธศาสนิกชนพร้อมใจกันอาราธนาพระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่ในวิหารมาประดิษฐานบนบุษบกอันประกอบอยู่บนยานพาหนะชนิดต่าง ๆ เช่น เกวียน รถ หรือเรือที่ประกอบไว้เพื่อลากพระ ในสมัยก่อนการเดินทางส่วนใหญ่ใช้เรือเป็นหลัก เรียกว่า “เรือพระ” แม้ปัจจุบันจะนิยมลากพระไปตามถนน แต่ยังมีประเพณีเป็นรูปเรือเหมือนเดิม เพียงแต่ดัดแปลงเป็นยานที่มีล้อเพื่อให้ลากไปตามถนนได้สะดวก ทั้งนี้ประเพณีการลากพระจะมีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่นขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น ๆ (วิโรจน์ คงจันทร์, 2565)

เรือพระที่ถูกตกแต่งอย่างประณีตและสวยงาม หัวเรือและท้ายเรือเป็นรูปพญานาค บ้างก็เป็น 5 ตัว หรือ 7 ตัว (ตามประวัติพระพุทธรูปเจ้าทรงศรีสุริ) โดยใช้กระดาษสีเงิน สีทอง หรือกระดาษสีสะท้อนแสงฉลุวดลายสวยงามทำเป็นเกล็ดนาคสะท้อนแสงระยิบระยับไปทั้งลำ หลังคาบุษบกนิยมทำเป็นแบบจตุรมุขหรือจตุรมุขซ้อน รูปทรงชะลูดงามสง่าสะดุดตาตกแต่งด้วยหางหงส์ ช่อฟ้า ใบระกา ตัวลายอง กระจิง ฐานพระ บัวปลายเสา คันทวย เสาบุษบกมีลายแทงหยวก หรือใช้กระดาษสีหรือฉลุวดลายปิดอย่างประณีตบรรจงงดงามอย่างได้สัดส่วน ยอดบุษบกจะเรียวยาวชะลูด ปลายสุดมักใช้ลูกแก้วฝังหรือติดไว้ เมื่อต้องแสงแดดจะทอแสงระยิบระยับ จากปลายบุษบกจะมีธงทำด้วยผ้าหลากสี ผู้ห้อยโยงไปยังส่วนต่าง ๆ ของประทุนหัวและท้าย นอกจากเพื่อความสวยงามแล้ว ยังช่วยพยุงให้บุษบกทรงตัวอยู่ได้อย่างมั่นคงพระพุทธรูปที่นำมาประดิษฐานประจำเรือพระเรียกว่า “พระลาก” ซึ่งแต่ละวัดจะมีพระประจำวัด เป็นพระพุทธรูปปางคันธารราชภูริ (ปางขอฝน) เพราะชาวใต้เชื่อว่าการลากพระนอกจากจะได้บุญแล้ว ยังช่วยให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลอีกด้วย (เครื่องแกงแม่พร, 2565) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รถพนมพระวัดควนสุพรรณ
ที่มา (สิทธิโชค โทนจินดา, 2564)

เรือพระวัดควนสุบรรณมีเอกลักษณ์โดยรวมของเรือพระเป็นรูปพญาครุฑและหงส์ เพื่อสื่อความหมายตามชื่อของวัดและตำบล คือ "ควนสุบรรณ" อันหมายถึงพญาครุฑ ส่วนหงส์ หมายถึง งดงาม สูงเด่น เรือพระนี้ถูกออกแบบโดย นายนิโรจน์ ดอกไม้เทศ ประชาญ์ชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลควนสุบรรณ และดำเนินการสร้างโดยวัดควนสุบรรณ โดยวิธีอัญเชิญพระพุทธรูปเรียกว่า “พระลาก” (พระปางอุ้มบาตร หรือ พระปางประทานอภัย หรือพระพุทธรูปยืนปางต่าง ๆ ขึ้นประดิษฐานบนบุษบก (สำนักงานไกรด์อุบล ดอทคอม, 2565) เรือพระจะสร้างสัญลักษณ์พญานาคไว้ทั้ง 2 ฝั่งของรถ ซึ่งเชื่อว่าพญานาคเป็นสัตว์ที่ผูกพันและอยู่คู่กับศาสนาพุทธศาสนา ทั้งนี้หากใครได้ลากพระทุกปีจะได้บุญมากส่งผลให้พบความสำเร็จในชีวิต การทำเรือพระเกิดจากการร่วมมือร่วมใจระหว่างชุมชนและวัด ที่เกิดจากศรัทธาของชุมชนที่มีต่อพระสงฆ์ ในการดำเนินสร้างเรือพระจำเป็นต้องมีความรู้ ความสามารถ และทักษะฝีมือทางเชิงช่างงานด้านต่าง ๆ เช่น งานช่างไม้ งานฉลุไม้ งานช่างสี งานจิตรกรรม แสดงออกถึงภูมิปัญญาและการถ่ายทอดเชิงพุทธศิลป์ที่สื่อถึงประวัติความเป็นมาของพระพุทธศาสนา เรือพระหรือเรือพนมพระจะนิมนต์พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนา จิตวิญญูณ และสิริมงคลแก่เรือพระ เนื่องจากพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมใจของพุทธศาสนิกชน พุทธบริษัท หรือชุมชน ซึ่งมีบทบาทและพลังในการขับเคลื่อนหรือชักจูงโน้มน้าวความคิดของคนในชุมชนที่มีความศรัทธาให้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบได้ โดยอาศัยศรัทธา (ความเชื่อ) ปสาทะ (ความเลื่อมใส) และสปปายะ (เกื้อหนุน) รวมถึงบทบาทในการขับเคลื่อนและผลักดันให้เกิดการสืบทอดและสืบสานเรือพระ

ฉะนั้น กล่าวได้ว่า ในพระพุทธศาสนาพระสงฆ์เป็นกลไกที่สำคัญต่อการบริหารจัดการชุมชนให้เกิดความสามัคคีเช่นเดียวกับวัดควนสุบรรณที่มีพระสงฆ์เป็นแกนนำในการทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะกุศลในชุมชน สังคม และประเทศ เช่น ช่วยเหลือชุมชนน้ำท่วม การแจกอาหาร ที่พักของผู้ป่วยโควิด-19ซึ่งในประเพณีชักพระนั้นพระสงฆ์กับชุมชนร่วมกันดำเนินกิจกรรมโดยอาศัยหลักการพัฒนาจิตใจที่สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ผู้ให้คำปรึกษา และผู้ลงมือปฏิบัติงาน โดยพระสงฆ์จะเป็นผู้ให้คำปรึกษานั้นจะแนะนำ ชี้แนะแนวทางในการดำเนินงาน ตั้งแต่ในขั้นตอนของการวางแผนงาน การจัดทำเรือพระการระดมทุน การประสานกับช่าง ประสานงานกับชุมชน และสร้างขวัญและกำลังใจ ในส่วนบทบาทการเป็นผู้ลงมือปฏิบัติงาน โดยพระสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ

จัดทำเรือพระด้วยตนเอง รวมถึงการเตรียมการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการแห่ ตลอดจนเป็นผู้ประสานงานผู้คนในชุมชนให้มาช่วยกันทำเรือพระหรือเตรียมการในส่วนต่าง ๆ โดยร่วมกับวัดหรือผู้นำชุมชนในการระดมทั้งกำลังแรง กำลังกาย กำลังทรัพย์ และกำลังใจ ให้งานในส่วนต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงได้ดี (พระมหาวิจิตรพงศ์ ชูจิตต์, 2561)

นอกจากนั้น ยังมีความเชื่อกันว่าขณะที่ลากพระนั้นถ้ามีใครแอบเอาเศษไม้ไปสอดไว้ที่ฐานพระลากจะก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทขึ้นระหว่างผู้ที่ลากพระด้วยกัน จึงต้องคอยระวังดูแลอย่างใกล้ชิด และส่วนหนึ่งที่เรือพระจะขาดเสียไม่ได้คือ ที่สำหรับแขวนต้มบูชาพระ เพราะพุทธศาสนิกชนทุกครัวเรือนจะพยายามนำต้มไปแขวนบูชาพระลากตามคติความเชื่อให้ครบถ้วนเท่าจำนวนพระ (ซึ่งจะเท่ากับจำนวนวัดที่ลากพระ) สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่อยู่คู่เคียงกับประเพณีชักพระคือ ขนมต้ม ดังนั้น ก่อนวันลากพระจะมาถึง 1-2 วันชาวบ้านจะสาละวนอยู่กับการแทงต้ม ซึ่งเริ่มจากการเตรียมหาอดกระพ้อ นำข้าวสารเหนียวมาแช่ให้อิ่มตัวแล้วผัดด้วยกะทิให้เกือบสุก (บางรายนิยมแทรกด้วยถั่ว เรียกว่า “ต้มใส่ถั่ว”) ซึ่งต้องต้มถั่วเหลืองหรือถั่วดำให้สุกเสียก่อน เมื่อผัดข้าวเหนียวเข้ากับกะทิจนเกือบจะได้ที่แล้ว จึงค่อยผสมถั่วคลุกเคล้าลงไปให้เข้ากันดี แล้วตักใส่ภาชนะวางทิ้งไว้ให้เย็นแล้วจึงนำมาห่อด้วยใบกระพ้อ ห่อเป็นรูปสามเหลี่ยมคล้ายฝักกระจับ แต่ละลูกจะมีขนาดโตประมาณกิน 2-3 คำ การก่อดัวต้องรู้วิธีม้วนขอปลายใบกระพ้อขึ้นรูปเป็นมุมแรกสำหรับยึดข้าวเหนียวใส่ รู้วิธีการพันห่อ การสอดซ่อนปลายโคนใบและดึงปลายเพื่อให้รัดแน่นได้รูปทรงสามเหลี่ยมสวยงาม เรียกวิธีการห่อต้มว่า “แทงต้ม” เมื่อแทงต้มเสร็จแล้วจึงนำไปต้มจนน้ำแห้งขอจะได้ต้มที่สุกเหนียว หอม อร่อย บางคนอาจใช้วิธีการนึ่งก็ได้ ตลอดสองข้างทางที่เรือพระถูกลากผ่าน ชาวบ้านจะทยอยออกมาชมความงดงามของขบวนพร้อมทำบุญด้วยเงิน และแขวนขนมต้ม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมและประเพณีที่สืบทอดอย่างยาวนาน “แขวนต้ม” จึงกลายเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในทุกปีเมื่อมีการแห่เรือพระ นอกจากจะใช้ทำบุญแล้วยังเป็นสื่อกลางเกลี่ยหว้าใจให้ชาวบ้านสมัครสมานสามัคคีร่วมด้วยช่วยกันให้งานลากพระแต่ละปีประสบความสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี (เครื่องแกงแม่พร, 2565)

“พุทธศิลป์” “พุทธธรรม” จิตวิญญาณของเรือพระ

“พุทธศิลป์” เกี่ยวข้องในงานศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อรับใช้พระพุทธศาสนาโดยตรง ซึ่งเป็นทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมในพระพุทธศาสนา “พุทธศิลป์” เป็นศิลปกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกาย และจิตใจให้มีความรู้สึกพอใจในสิ่งที่ได้เห็น ได้ยิน ได้สัมผัส ไพเราะเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นในทางประยุกต์ศิลป์ หรือวิจิตรศิลป์ ทั้งนี้ “พุทธศิลป์” ยังเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นเป็นผลงานประจักษ์ที่แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมที่เด่นชัด และมีสุนทรียะในสิ่งที่ประกอบสร้าง (พูนชัย ปันธิยะ, 2559) นอกจากนี้ ยังเห็นถึง “ศิลปะกับวัฒนธรรม” ยังคงสร้างเสน่ห์และสุนทรียะควบคู่ไปพร้อมกันเสมอ ดังนั้น “พุทธศิลป์” จึงมีการถูกนำไปใช้ในการเชื่อมโยงพระพุทธศาสนาและเป็นที่ใช้ส่งเสริมประเพณีมาตั้งแต่ครั้งโบราณ หรือเรียกว่าเป็น “มรดกมุขปาฐะกับความเชื่อเชิงมายาคติของประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา” โดยนำ “พุทธธรรม” มาประกอบเกิดเป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงการบูชาด้วยความตั้งใจ และความบริสุทธิ์ต่อพระพุทธรูปที่เป็นตัวแทนของพระพุทธองค์ เห็นได้จากพุทธศาสนิกชนนำเอาพระพุทธรูปยกแห่แห่นสมมติแทนพระพุทธองค์ ที่กระทำตามแบบอย่างปฏิบัติจนเป็นธรรมเนียมประเพณี เพื่อแสดงออกถึงความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

การทำเรือพระทำให้คนในชุมชนผูกพันกันมากขึ้น เนื่องจากเรือพระเป็นจุดรวมพลคนอาสา ซึ่งคนในชุมชนใช้ชีวิตตามปกติจะไม่มีการพบปะติดต่อสื่อสาร นอกจากมีบ้านที่อาศัยบริเวณเดียวกันหรือเป็นญาติกันทำให้คนในชุมชนมีความยึดหยุ่นในการรับฟังความคิดเห็นและออกเสียงแสดงความคิดเห็นในการออกแบบเรือพระร่วมกัน ออกแบบอัตลักษณ์ของชุมชน และถ้อยทีถ้อยอาศัยในการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบงานตามความสามารถที่ตนมีเรือพระจึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน อีกทั้งยังส่งเสริมความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ดังนั้น การประดิษฐ์สรรค์สร้างที่มีการสะท้อนถึงเนื้อหา เรื่องราว รายละเอียดต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นเป็นสิ่งที่เรือพระมีความจำเป็นที่จะต้องเกี่ยวข้อง ครอบคลุมไปถึงขอบเขตประสบการณ์ทั้งหมด หรือปรากฏการณ์ธรรมชาติ พฤติกรรมการแสดงออกถึงความรู้สึก ซึ่งเป็นเรื่องของสุนทรียภาพ หรือพุทธศิลป์ หรือพรรณนาอารมณ์ สร้างแสดงเป็นที่ประจักษ์ในรูปแบบของสัญลักษณ์ในผลงานด้วยความลึกซึ้งทาง “สหวิทยาการ” (พยงค์ พรหมชาติ, 2549) ที่สะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านได้เล็งเห็นคุณค่าของสมบัติทาง

ปัญหาที่มีอยู่จนเกิดเป็นความภาคภูมิใจและต้องการสะท้อนให้สังคมภายนอกได้รับรู้ (สาริณี อินทร์ขำ และคณะ, 2559) ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยได้แสดงถึงหลักฐานความรุ่งเรืองในด้านมุขปาฐะ จินตภาพ และปณิธานของเรือพระ และสิ่งสำคัญอีกประการคือ การทำให้เรือพระเคลื่อนไหวโดยการลากหรือจูง โดยใช้จิตวิญญาณของเรือพระ และพุทธศาสนิกชนที่เลื่อมใสศรัทธาให้เกิดเป็นพลังโดยอาศัยศรัทธา (ความเชื่อ) ปสาทะ (ความเลื่อมใส) และสัจปาเยะ (เกื้อหนุน) ทั้งนี้จิตวิญญาณของเรือพระที่ถูกถ่ายทอดเป็นวัฒนธรรมอันดีงาม หรือเรียกได้ว่าเป็นผลรวมแห่งชีวิตมนุษย์ที่สวยงาม (พูนชัย ปันธิยะ, 2559) ดังนั้น เรือพระถือได้ว่าเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของคนใต้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่รวมจิตวิญญาณของคนใต้ที่บ่งบอกถึงความเจริญงอกงามทั้งทางกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม สุนทรียะ และพลวัตการสร้างสรรค์ด้านฝีมือที่สมควรถูกพัฒนาคุณค่าเป็น ศิลปะวิทยาการบนฐานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมคนใต้

ฉะนั้น วัฒนธรรมและประเพณีเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่นที่พ่อแม่ ปู่ย่า ตายายถ่ายทอดประเพณีหรือการกระทำที่ปฏิบัติส่งต่อกันมา เช่น ความเชื่อ ด้านการทำขนมต้มใส่บาตร พิธีกรรมการเชิญพระพุทธรูปขึ้นเรือพระคนในชุมชนต้องร่วมกันสวดมนต์และถือศีล 5 เพื่อให้เกิดความศรัทธาในพระพุทธรูปและเรือพระ ในการจัดงานประเพณีนอกจากเพื่อความสนุกสนานแล้วยังเป็นการแสดงออกถึงความรักความผูกพัน ความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รวมถึงการสะท้อนวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ทศนคติของคนในชุมชน และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้สร้างสรรค์สิ่งที่ดีสืบต่อกันมา ซึ่งปรากฏเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันเป็นความภาคภูมิใจ ดังนั้น เรือพระจึงเป็นงานศิลปกรรมที่ผสมผสานทั้งงานด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ล้วนเกิดจากภูมิปัญญาของช่างพื้นบ้านแต่ละท้องถิ่นที่สร้างสรรค์ผลงานขึ้นในแง่ของความสุนทรียะทางศิลปะต่าง ๆ การจัดทำเรือพระในอดีตนั้นเป็นการระดมความศรัทธาของบรรดาช่างศิลปะเข้ามาร่วมกันทำเรือพระอย่างสุดฝีมือ ส่วนบรรดาชาวบ้านจะเป็นผู้ให้การสนับสนุนทั้งด้านปัจจัยและกำลังใจ งานศิลปะในเรือพระจึงเป็นงานที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาของช่างพื้นบ้าน เป็นการแสดงออกอย่างอิสระและเกิดจากความกลมเกลียวสามัคคีของคนในหมู่บ้าน เป็นการอนุรักษ์ศิลปะและประเพณีอย่างแท้จริง คุณค่าของเรือพระนั้นครอบคลุมคุณค่าด้านศาสนา ด้านการอนุรักษ์ ส่งเสริม สืบทอด ประเพณีซึ่งเป็น

เอกลักษณ์ท้องถิ่นมีคุณค่าด้านอนุรักษ์ ส่งเสริมสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญา เชิงช่าง และคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ประเพณีชักพระ และการทำเรือพระได้ทราบถึงพัฒนาการของประเพณีและผลงานศิลปะที่ชาวบ้านปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต และยังมีคุณค่าด้านเศรษฐกิจและการส่งเสริมการท่องเที่ยวของท้องถิ่น (วิจิตรา อุตมะมุณี และคณะ, 2555)

ฉากทัศน์การพัฒนาที่อยากเห็นกับประเพณีที่กำลังเลือนหาย

การสร้างอัตลักษณ์คนได้ผ่านประเพณีลากพระ หรือเรือพระที่เป็นศิลปวัตถุประจำท้องถิ่นของคนใต้ ถือได้ว่าเป็นสมบัติอันล้ำค่าของชุมชนที่มีความเชื่อและความศรัทธาในการลากเรือพนมพระที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยจะร่วมแรงร่วมใจในการสร้างเรือพระและชักลากเรือพระซึ่งมีเพียงคนใต้มี อัตลักษณ์ที่สวยงามมีโครงสร้างภาพลักษณ์ 3 มิติที่กลมกลืนสัมพันธ์กัน เรือพนมพระจึงเป็นปรากฏการณ์ที่สร้างขึ้นด้วยพลังของชาวบ้านที่นำสิ่งประดิษฐ์ทางทัศนศิลป์โดยการอ้างอิงถึงอำนาจในการประกอบสร้างจากพลังสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่มีความเชื่อดั้งเดิมที่มีนัยสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือกล่าวได้ว่าเป็นการอ้างอิงถึงพระพุทธเจ้าเปรียบเทียบกับศิลปะที่ชาวบ้านสร้างขึ้นเป็นภาวะแห่งการสร้างสรรค์เพื่อลัทธิทางศาสนา กล่าวได้ว่าการสร้างสรรค์เรือพระมีการสอดแทรกการสื่อสารในเรื่องเกี่ยวกับมนุษยธรรมของชุมชนที่เห็นคุณค่าในเรื่องเกี่ยวกับคุณงามความดี ความเชื่อ ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา จึงมีการดัดแปลงหรือประยุกต์การใช้สื่อที่สื่อสารในรูปแบบของขนบธรรมเนียมประเพณีที่มุ่งส่งเสริมบำรุง สมานฉันท์ทั้งภายในและภายนอกระหว่าง “บวร” ให้เห็นถึงความมั่นคงเป็นปึกแผ่นระหว่างชุมชนกับวัด โดยพร้อมเพรียงในการประดิษฐ์สร้างกับการร่วมแรง ร่วมใจแสดงถึงกระบวนการความคิดสร้างสรรค์ที่สอดแทรกมาyardคิดในด้านความเชื่อเกี่ยวกับการอบรมสั่งสอน โดยใช้วัตถุสรรค์สร้างเกิดเป็นจินตนาการและคุณลักษณะที่ถ่ายทอดออกมาเป็น “อัตลักษณ์” อย่างศิลปะเรือพระที่พรรณนาให้เห็นถึงผลผลิตทางศิลปะ พลังทางความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา (พยงค์ พรหมชาติ, 2549) โดยสื่อให้เห็นถึง “ด้านแรงศรัทธาของชาวบ้านที่เดินทางมาคอยต้อนรับและอัญเชิญพระพุทธเจ้าประทับบนเรือพระ ด้านความงดงามของลักษณะรูปทรง ลวดลายสีล้นของเรือพระ และด้านการนำเรือพระที่มีพระพุทธเจ้าประทับอยู่แห่แหนให้ผู้คนสักการบูชาในแนวความคิดของเรือพระ” จนยึดถือมั่นนำมาเป็นธรรมเนียมปฏิบัติจน

นำไปสู่การบ่มเพาะสั่งสอนให้เข้าใจถึงเหตุและผลรวมถึงการตระหนักในคุณงามความดีที่มีต่อพระพุทธศาสนา

เรือพระที่ประดิษฐานพระพุทธรูปไว้บนบุษบกเป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนของพระพุทธองค์ จักมีพุทธศาสนิกชนจำนวนมากหลังไหลมาเข้าร่วมพิธี อันแสดงให้เห็นถึงความรัก ความสามัคคีและความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แต่ด้วยสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีวิทยาการที่ก้าวล้ำท่ามกลางกระแสการพัฒนาเป็นเหตุให้วิถีชีวิตผู้คนทั้งในชุมชนเมืองและชนบทมีความเป็นปัจเจกสูง ความร่วมมือในวันนี้จึงดูเบาบางลงจากวันวาน อาทิเช่น คนที่มาร่วมทำกิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนที่สูงอายุ และกลุ่มผู้หญิง การทำเรือพระอาจกลายเป็นหน้าที่ของคนเพียงบางกลุ่มที่มีความสนใจส่วนตัว อีกทั้งความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์อาจมิใช่คำตอบของปัญหาทั้งหมดของชีวิตเหมือนอย่างอดีต ดังนั้น ประเพณีลากเรือพระจึงคงสาระสำคัญไว้เพื่อการพึงระลึกถึงคุณงามความดีของพระพุทธเจ้า พุทธศาสนิกชนที่ต้องยึดถือปฏิบัติเหล่านี้สะท้อนให้เห็นปัญหาการถูกลดบทบาทและความสำคัญของประเพณีลากเรือพระในปัจจุบัน จนดูเหมือนว่าความหวังที่เคยฝากไว้กับอนุชนคนรุ่นหลังให้เป็นกำลังสำคัญในการดูแลรักษา ทำนุบำรุง และสืบสานประเพณีริบหรี่ลงไปเรื่อย ๆ (สาริณี อินทร์ขำ และคณะ, 2558)

ภาพที่ 2 รถพนมพระจำลองวัดควนสุบรรณ
ที่มา (สิทธิโชค โทนจินดา, 2564)

ดังนั้น ความเชื่อ ความศรัทธา ความสามัคคีของชาวบ้านในการทำเรือพระมีความงดงามของรูปทรง ลวดลาย และสีสันของเรือพระจัดทำขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นและต่างถิ่นได้มีโอกาสเรียนรู้ประเพณีลากเรือพระของภาคใต้ อันจะนำไปสู่การ

เห็นคุณค่า การอนุรักษ์ สืบสาน และเผยแพร่ให้มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นได้ดำรงอยู่สืบไป (ประภาพรณ ภูเกล้าวัน, 2556) ซึ่งในกระบวนการสืบสานหรือการสืบทอด (Inheritance) ต้องมีกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดระบบสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นจากคนในชุมชน ซึ่งสิ่งที่จำเป็นที่สุดคือ พ่อแม่สอนลูกว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ เป็นการสอนถึงพฤติกรรมและถ่ายทอดระบบสัญลักษณ์ การถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีมีควรสอนให้คนรุ่นหลังได้รู้ระบบสัญลักษณ์ของชุมชนที่มีการตกลงกันไว้ว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง ซึ่งเป็นหลักยึดของสมาชิกชุมชนถือปฏิบัติจนกลายเป็นบรรทัดฐานและค่านิยม ซึ่งบรรทัดฐานคือ แนวทางการปฏิบัติที่ยึดถือ และค่านิยมคือ ความคิดและแนวปฏิบัติที่เห็นว่าถูกต้องดีงาม กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี ประกอบด้วย 1) แนวคิดการสืบทอดแนวคิดหลักของประเพณี เช่น เด็กเรียนรู้จากผู้ใหญ่ เรียนรู้จากบรรพบุรุษ นำมาปฏิบัติหรือทำแล้วมีประโยชน์ 2) รูปแบบสืบทอดรูปแบบของประเพณีให้มีกลิ่นอายดั้งเดิมไว้ เช่น และการปรับปรุงและเผยแพร่วัฒนธรรมจะต้องมีการปรับปรุงเพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ให้ตายหรือสูญหายไปเพื่อจะได้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น 3) เนื้อหาการสื่อความหมายในแนวคิดและรูปแบบ เช่น กระบวนการเรียนรู้ภาษา บรรทัดฐานของสังคม ความเชื่อ อาชีพและเทคโนโลยีต่าง ๆ และ 4) วิธีการ ขั้นตอนการดำเนินงานประเพณี เช่น การสืบทอดทางวัฒนธรรมพิจารณาได้เป็น 3 มิติ คือ มิติบุคคล (human) เป็นการสืบทอด ทางวัฒนธรรมจากบุคคลกลุ่มหนึ่งไปยังบุคคลอีกกลุ่มหนึ่ง มิติพื้นที่ (space) เป็นการสืบทอดทาง วัฒนธรรมจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่หนึ่ง มิติเวลา (time) เป็นการสืบทอดทางวัฒนธรรมจาก ห้วงเวลาหนึ่งไปยังอีกห้วงเวลาหนึ่ง (ณัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน, 2565)

รวมใจจิตอาสา สานต่อพุทธศิลป์ “เรือพระ” วัฒนธรรมประเพณีชาวใต้

วัดควนสุบรรณมีจุดเด่นและยึดหลักปฏิบัติมาตลอดคือ “ธรรมะขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรื่องของ สุขา สังฆัสสะ สามัคคี” โดยกล่าวถึงความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ ย่อมก่อให้เกิดความสุข ด้วยเหตุนี้จึงนำวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี มาสร้างการมีส่วนร่วมในรูปแบบของ “งานประเพณีชักพระ” ในการสร้างรณนพพระ หรือเรือพระ โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง เริ่มจากคำว่า “บวร” ที่รวม “พลตนาจากเรือพระ” จากเหล่าขุนพลที่มีจิตอาสาเข้ามาทำกิจกรรมโดยชาวบ้านเห็นดี เห็นงามจาก

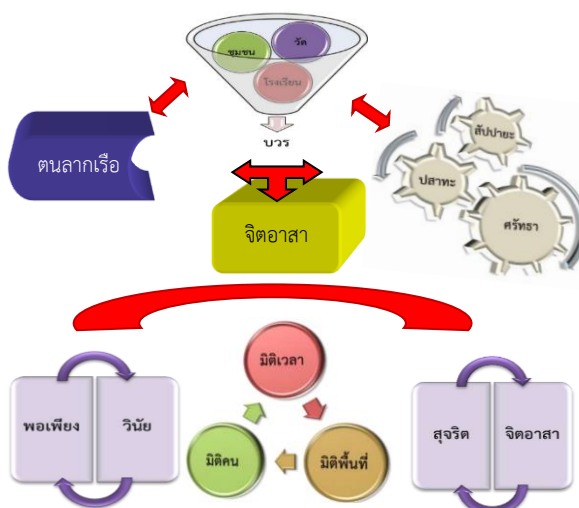
พระสงฆ์ที่มีจิตอาสาและความตั้งใจ เป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งเป็นสิ่งที่มีมาช้านาน “วัด” กับ “ชุมชน” ที่มีการพึ่งพาอาศัย มีความผูกพัน มีความสัมพันธ์ และความศรัทธาที่เหนียวแน่น มาตั้งแต่ครั้งรุ่นปู่ย่า ตายาย ที่ส่งต่อลูกหลานรุ่นต่อรุ่น จึงทำให้การรวมตัวในการสร้าง “เรือพระ” จึงเป็นเรื่องที่ยอมรับ และสมัครใจเข้ามาช่วยเหลือวัด ซึ่งชุมชน โรงเรียน และชาวบ้าน เป็นกำลังที่สำคัญมากในการการเข้ามามีส่วนร่วมประกอบสร้าง แบ่งปันหน้าที่ ตามความถนัดของตนเอง ตั้งแต่การรำ การลาก การวาดรูป การฉลุลาย และกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผลานให้เกิดเป็นพลังโดยอาศัยศรัทธา (ความเชื่อ) ปสาทะ (ความเลื่อมใส) และสัปปายะ (เกื้อหนุน) นอกจากนี้ ยังเปิดพื้นที่ให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่เป็นประเพณีและวัฒนธรรมของคนได้ ได้ซึมซับวิถีชีวิตและธรรมเนียมปฏิบัติ ต่อการทํานุบำรุงพระพุทธศาสนาจากพ่อแม่ ได้เห็นแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติที่ดีจากพระสงฆ์ ได้ส่งสมคุณงามความดีจากวัด และได้ทักษะชีวิตในการอยู่ร่วมกันและการทำงานร่วมกันกับชุมชนเป็นการอบรมสั่งสอนจากตัวอย่างจริง และสถานการณ์จริง

การเสริมสร้างให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญในการดำรงตน วิถีชีวิต และการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกันเพื่อสร้างสังคมคุณธรรม จำเป็นต้องมีคุณธรรม สำคัญ 4 ประการ ประกอบด้วย พอเพียง วินัย สุจริต และจิตอาสา อันจะนำพาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสังคมไทย ให้สามารถพัฒนาคุณภาพคนในระดับจิตใจ ให้เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ดังนั้น ด้านคุณธรรมความดีใน 4 มิติ (พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา) เป็นปรากฏการณ์คุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้น ได้สะท้อนภาพเชิงบวกของสังคมในด้านการสร้างความร่วมมือของคนในชุมชนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน), 2562) โดยชุมชนคุณธรรมต้องอาศัยข้อปฏิบัติหลักของชุมชนคุณธรรม ประกอบไปด้วยการยึดและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง องค์ประกอบเหล่านี้ถือเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดเป็นพลังบวรที่เข้มแข็ง ซึ่งพลังบวรที่เป็นพลังหลักของชุมชนคุณธรรมได้อย่างแท้จริง

การนำใช้พลัง “บวร” เป็นกลไกการทำงานที่สำคัญของชุมชนเป็นแนวทางในการทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ซึ่งการดำรงตนตามวิถีวัฒนธรรมไทย มีความเอื้ออาทร มีขนบธรรมเนียมประเพณีดีงาม และมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่นสู่การปฏิบัติถือเป็น

ส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดเป็นพลังบรรทัดที่เข้มแข็ง (พระอธิการโสภณ ปิยะมโหม (กิ่งแก้ว) และคณะ, 2564) ซึ่งในการนำหลัก “บวร” มาปรับประยุกต์เพื่อให้เกิดมีประสิทธิภาพได้อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน อย่างแท้จริง เกิดระบบการพัฒนาชุมชนและมีความเข้มแข็งภายใต้ระบบคุณธรรมจริยธรรมทางศาสนา นอกจากนี้ ทำให้ชุมชนมีความดีงามและมีความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ส่วนรวม รู้รักสามัคคี เสียสละ และมีจิตอาสา (พระครูพิสัยปริยัติกิจ (แก่น อคควณโณ) และสมชาย เบ็ญจวรรณ, 2564) ทั้งนี้เป็นการนำทุนทางวัฒนธรรมเสริมสร้างคุณค่าทางสังคมและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน โดยใช้กระบวนการทัศน์การสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนรักความเป็นไทย รักชาติ อนุรักษ์ สืบสานทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาที่เป็นรากเหง้าของประเพณีชาวใต้ ทั้งยังส่งเสริมให้มีคุณภูมิปัญญา ปรากฏชุมชน ได้มีโอกาสถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนที่สนใจ และสิ่งสำคัญคือ การนำพลังจิตอาสาจาก “บวร”. ร่วมส่งเสริมสืบสาน ประเพณีวัฒนธรรมไทยอันดีงามของคนใต้แก่เด็กและเยาวชนในการสืบสานปณิธานบรรพบุรุษต่อไป

ภาพที่ 3 รวมใจจิตอาสา สานต่อพุทธศิลป์ “เรือพระ” วัฒนธรรมประเพณีชาวใต้
บทสรุป

การทำเรือพนมพระหรือเรือพระต้องมีพุทธศิลป์ และฝีมือสร้างสรรค์ด้วยเทคนิคเฉพาะตัวที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่นเป็นการทำด้วยจิตศรัทธา ในการประกอบสร้างเป็นการดัดแปลงใช้วัสดุร่วมสมัยมาสร้างสรรค์ให้เกิดความสวยงาม น่าหลงใหล มีอัตลักษณ์

เฉพาะตัว และมีความวิจิตรสวยงาม โดยนำวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาใช้เป็นหลักและดึงเอกลักษณ์ท้องถิ่นมาเป็นสัญลักษณ์ของเรือพระ อาจกล่าวได้ว่าเรือพระเป็นปรากฏการณ์ที่สร้างขึ้นด้วยพลังของชาวบ้านที่นำสิ่งประดิษฐ์ทางทัศนศิลป์โดยการอ้างอิงถึงอำนาจในการประกอบสร้างจากพลังสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่มีความเชื่อดั้งเดิมที่มีนัยสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือเป็นการอ้างอิงถึงพระพุทธเจ้าเปรียบเทียบกับศิลปะที่ชาวบ้านสร้างขึ้นเป็นภาวะแห่งการสร้างสรรค์เพื่อลัทธิทางศาสนาที่มีการสอดแทรกการสื่อสารในเรื่องเกี่ยวกับมนุษยธรรมของชุมชนที่เห็นคุณค่าในเรื่องเกี่ยวกับคุณงามความดี ความเชื่อ ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยได้แสดงถึงหลักฐานความรุ่งเรืองในด้านมุขปาฐะ จินตภาพ และปณิธานของ “เรือพระ” จึงเป็นพุทธศิลป์ที่รวมจิตวิญญาณของคนใต้ที่บ่งบอกถึงความเจริญอภิมหาทั้งทางกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม สุนทรียะ และพลวัติการสร้างสรรค์ด้านฝีมือที่สมควรถูกพัฒนาคุณค่าเป็นศิลปวิทยาการบนฐานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมคนใต้ โดยใช้จิตวิญญาณของเรือพระ และพุทธศาสนิกชนที่เลื่อมใสศรัทธาสาสนาให้เกิดเป็นพลัง “บวร” อาศัยศรัทธา (ความเชื่อ) ปสาทะ (ความเลื่อมใส) และสปปายะ (เกื้อหนุน) รวมใจจิตอาสาในการขับเคลื่อนประเพณีและวัฒนธรรมเรือพระจนกระทั่งได้รับการยอมรับและได้รับรางวัลในด้านศิลปะวัฒนธรรมเรือพระวัดควนสุบรรณได้รับเป็นเรือพระต้นแบบด้านวิจิตรศิลป์ และมีการเชิญไปร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมระหว่างภาคใต้และภาคอีสาน ในส่วนของด้านนโยบายนำไปสู่ประเพณีประจำจังหวัด ถือได้ว่าเป็นการส่งต่อมรดกภูมิปัญญาทางประเพณีและวัฒนธรรมระหว่าง “ชุมชน” “วัด” “โรงเรียน” ที่มีการพึ่งพาอาศัย ความผูกพัน และความเชื่อมโยงสัมพันธ์จากคนหลายรุ่นที่มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจเดียวกัน จนเกิดความเป็นหนึ่งเดียวพร้อมที่จะสืบสานประวัติของพระพุทธศาสนาและประเพณีและวัฒนธรรมของชาวใต้ ทั้งนี้ เรือพระจึงเป็นศิลปกรรมที่ผสมผสานทั้งงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ที่เกิดจากภูมิปัญญาของช่างพื้นบ้านแต่ละท้องถิ่นที่สร้างสรรค์ผลงานขึ้น ในแง่ของความสุนทรียะทางศิลปะต่าง ๆ การนำความสวยงามของพุทธศิลป์ที่สืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่น ยังแฝงไปด้วยพุทธธรรม พุทธศิลป์ สื่อถึงเรื่องราวพุทธประวัติ ซึ่งถือเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของชาวใต้ที่ควรค่าต่อการอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป

กิตติกรรมประกาศ

บทความฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการประกอบสร้างเรือพนมพระวัดควนสุบรรณ ซึ่งผู้เขียนได้สืบสานปณิธานของพระครูสังฆรักษ์วิสวัชโชติญาณ อดีตเจ้าอาวาสวัด

ควรสุพรรณ อดีตเจ้าคณะตำบลควนสุพรรณ ซึ่งเป็นพระสงฆ์นักพัฒนาที่ประกอบด้วยมี ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา และมีสังฆคุณ 9 ในการประกอบสร้างเรือพนมพระที่เริ่มจาก “บวร” ที่รวม “พลตลากลากเรือพระ” สร้าง “เรือพระ” ได้อย่างสวยงามอลังการ และเป็นอนุสรณ์วัตถุให้แก่อนุชนรุ่นหลังได้รู้จักประเพณีชักพระที่เป็นรากเหง้าของคนใต้ ทั้งนี้เป็นการสืบทอดอายุพระศาสนาและพัฒนาสังคมควบคู่ไปพร้อมกัน ท้ายสุดนี้ขอให้พระครูสังฆรักษ์วิสวัฑโฑติญาโณ จงสำเร็จเป็นปัตตานุโมทนาหมัยให้ถึงสุขนิรันดร์สมดังมโนปณิธานในที่สุดเทอญ

เอกสารอ้างอิง

- เครื่องแกงแม่พร. (2565). ขนมหัดกับประเพณีชักเรือพระสุราษฎร์ธานี. เรียกใช้เมื่อ 9 ตุลาคม 2565 จาก <https://sites.google.com/site/tianchamaiz/home/prapheni-lak-reux-phra>
- ณัฐธวัช ณ สุทธิโยธิน. (2565). การสืบทอดทางวัฒนธรรม (Cultural inheritance) ที่ประสบความสำเร็จ. เรียกใช้เมื่อ 9 ตุลาคม 2565 จาก <http://nattawats.blogspot.com/2013/04/cultural-inheritance.html>
- บุญชู ยืนยงสกุล. (2547). ใต้...หรรษา มีลุย: บอกเล่าเรื่องราวความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของภาคใต้. สงขลา: ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคใต้.
- ประภาพรรณ ภูเกล้าวัน. (2556). ผลงานสร้างสรรค์ชุดเรือพระ. วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 26(3), 181-187.
- พยงค์ พรหมชาติ. (2549). ลานวัฒนธรรม: พนมพระ ภาวะแห่งการสร้างสรรค์ทางศิลปะ และวัฒนธรรม. วารสารภูมิแล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 27(3), 31-34.
- พระครูพิสัยปริยัติกิจ (แก่น อคควณโณ) และสมชาย เบ็ญจวรรณ. (2564). จิตอาสาพลังบวก: ชุมชนคุณธรรมกระบวนการในการขับเคลื่อน ด้วยพลังบรรพบุรุษรูปแบบการสร้าง ความเข้มแข็งมั่นคงยั่งยืน ภายใต้สถานการณ์ภาวะวิกฤติการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019. วารสารวิจัยธรรมศึกษา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม, 4(2), 115-124.
- พระมหาฐิติพงศ์ ชูจิตต์. (2561). บทบาทของพระสงฆ์ต่อการมีส่วนร่วมในการสงวนรักษา ประเพณีชักพระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม. วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- พระอธิการโสภณ ปิยะมโ (กิ่งแก้ว) และคณะ. (2564). พลัง บวร: พลังหลักของชุมชน
คุณธรรม. วารสารปัญญาปณิธาน, 5(1), 69-80.
- พูนชัย ปันนียะ. (2559). พุทธศิลป์พุทธธรรมในการสืบทอดประเพณีไทยและอาเซียน.
ใน สารนิพนธ์พุทธศาสน์บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศิลปกรรม. มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิจิตรา อุดมมณี และคณะ. (2555). กระบวนการมีส่วนร่วมในการสืบทอดภูมิปัญญา
ขบวนแห่เรือ พระชุมชนบ้านเขาแก้ว จังหวัดสงขลา. วารสารศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, 4(2), 50-64.
- วิโรจน์ คงจันทร์. (2565). แห่เรือพนมพระตามคตินิยมของภาคใต้. เรียกใช้เมื่อ 9 ตุลาคม
2565 จาก https://intrend.trueid.net/article/trueidintrend_120514
- ศุภชัยคุณธรรม (องค์การมหาชน). (2562). องค์ความรู้ “10 ปราบกฏการณ์ คุณธรรม
จริยธรรมในสังคมไทย”. กรุงเทพมหานคร: ศุภชัยคุณธรรม (องค์การมหาชน).
- สาริณี อินทร์ขำ และคณะ. (2558). ลากพระ: การเปลี่ยนแปลงท่ามกลางกระแสทันสมัย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สาริณี อินทร์ขำ และคณะ. (2559). การจัดการศูนย์การเรียนรู้เรือพระของชุมชนวัด
แหลมอุทิศ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
35(5), 146-157.
- สำนักงานไกด์อุบลตอคอม. (2565). รถพนมพระจากบ้านควนสุบรรณ สุราษฎร์ธานี ถึง
อุบลฯ พร้อมร่วมงานแห่เทียน. เรียกใช้เมื่อ 19 ตุลาคม 2565 จาก <https://www.guideubon.com/2.0/candlefestival/panompra>
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (2565). ประเพณีสมโภชเรือพระ. เรียกใช้เมื่อ 9
ตุลาคม 2565 จาก <http://www.changkwa.go.th/html/photo-main.asp?action=2&id=160>
- สิทธิโชค โทนจินดา. (2564). เรือพนมพระจำลองวัดควนสุบรรณ. สุราษฎร์ธานี: โรงเรียน
มัธยมพัชรกิตติยาภา 3 สุราษฎร์ธานี.
- สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2542). “เรือพระ”. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้, 14(1), 6632-
6637.
- อุดม เขยกิจวงศ์. (2545). ประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นไทย. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.